

1962

De eerste Beroepscode

'Geen halfzachte juffrouwen die krotten in gaan.'

Bertje Jens (1913-2009) was bestuurslid van de NBMW van 1959 tot 1965 en auteur van de eerste beroepscode. Zij was decennialang het professionele geweten van het maatschappelijk werk. Haar boek *Beroepsethiek en code van de maatschappelijk werker* was decennialang verplichte literatuur op sociale academies.

TEKST JURJA STEENMEIJER # VASTLEGGEN BEROEPSPLICHTEN – AFHANKELIJKHEID BESCHERMEN – VERTROUWELIJKHEID GARANDEREN

Beroepscodes beschrijven kort en bondig de morele principes, werkzame waarden en idealen van een beroepsgroep. De code formuleert wat binnen de beroepsgroep aanvaard wordt als leidende beginselen van 'goed werk'. Ze maken duidelijk wat anderen – in het bijzonder cliënten – van een professional mogen verwachten.

Al in 1952 zet Nederlandse Bond van Maatschappelijk Werkers een eerste stap naar een beroepscode. In verschillende werkgroepen komen professionals samen om zich te bezinnen op de beroepspllichten. Ter oriëntatie worden daarbij enige buitenlandse voorbeelden verstrekt, waar al codes voor het sociaal werk bestaan. Het is de bedoeling om het resultaat in 1955 vast te stellen, maar een laatste rondzending leidt tot beroering. Veel leden blijken ambivalent tegenover het vastleggen van beroepspllichten te staan. Weliswaar vindt men het een goede zaak dat duidelijk wordt gesteld wat het beroep inhoudt en welke handelingsnormen daarvoor gelden, maar er rijzen ook bedenkingen. Zouden maatschappelijk werkers wel waar kunnen maken wat er in een code staat? En zouden besturen en directies van organisaties wel bereid zijn rekening te houden met een beroepscode van werkers? Tenslotte vrezen sommigen dat professionals door het aanvaarden van de code hun eigen vrijheid van handelen aan banden leggen.

Bescherming kwetsbare positie

Besloten wordt om de conceptcode twee jaar als richtsnoer te aanvaarden zonder dat deze bindende kracht heeft, zodat men er ervaring mee op kan doen. Die eerste twee jaar leidt dit niet tot tastbare resultaten en daarom wordt de termijn nog twee keer verlengd. Een rechtszaak – waarbij de vertrouwelijkheid van de hulpverlening van een maatschappelijk werker in het geding is – geeft begin jaren zestig een nieuwe impuls aan het vaststellen van de normen. Uiteindelijk wordt in november 1961 een code gepresenteerd die in mei 1962 door beide beroepsverenigingen als richtsnoer voor het handelen wordt vastgesteld. Dit tot grote

Beroepscode nodig voor maatschappelijk werk

Minister Klompé: Geen halfzachte juffrouwen die krotten in gaan

(Van een medewerkster)

UTRECHT, maandag. — We moeten af van de gedachte, dat een maatschappelijk werker een vriendelijke, maar halfzachte juffrouw is, die binnen pleegt te gaan in krotten waar a-sociale gezinnen wonen. Dit zei de minister van maatschappelijk werk, mevrouw dr. M. A. M. Klompé in haar rede tot de deelnemers aan de conferentie over het ontwerp van een beroepscode voor maatschappelijke werkers, die zaterdag te Utrecht werd gehouden. Deze conferentie werd georganiseerd door beide verenigingen van maatschappelijke werkers, i.w. de Nederlandse Bond van Maatschappelijke Werkers en de Katholieke Vereniging van Maatschappelijke Werkers Dr. Ariëns.

Het ontwerp van een beroepscode is door een commissie uit beide organisaties opgesteld. De minister zei verheugd te zijn over deze vorm van samenwerking. Hoewel zij alleen 's middags de vergadering kon bijwonen, sloot zij met haar woorden voortreffelijk aan op hetgeen mevrouw mr. M. Tjeenk Willink 's morgens had gezegd in haar inleiding over de beroepscode als aspect van de ontwikkeling van het beroep van maatschappelijk werker. Dit beroep heeft voor het grote publiek nog lang niet altijd een eigen, herkenbare gestalte, aldus mej. Tjeenk Willink. Velen denken dat maatschappelijke werk zoets is als materiele armenzorg, maar dat is onjuist. Maatschappelijk werk is volgens spr. gericht op het persoonlijk welzijn, doordat het de vooral geestelijk beswaarde, niens wil helpen zichzelf te worden en te leren leven met aanvaarding en respectering van zijn medemens.

Voor een goede uitoefening van dit beroep is een systematische opleiding, een organisatie van de werkers zelf en een beroepscode noodzakelijk. Aan de eerste twee vereisten is al voldaan, de beroepscode, die nu ontworpen is, vormt een sluitstuk dat het gezag van de maatschappelijke werkers zal versterken en uitzicht biedt op een opwaardering van de titel maatschappelijk werker, zoals deze b.v. in België al bestaat.

Geheimhouding

Aan de geheimhoudingsplicht van de maatschappelijk werker is in de code veel aandacht besteed. Mej. Tjeenk Willink zei te vertrouwen, dat de rechterlijke macht bij het haïteren van het verschoningsrecht rekening zal willen gaan houden met deze geheimhoudingsplicht, die voor een goede uitoefening van het beroep noodzakelijk is. Zij pleitte ook voor een wettelijke bescherming van de titel maatschappelijk werker, zoals deze b.v. in België al bestaat.

Op de middagzitting hield mevrouw dr. L. F. Jens een rede over de inhoud van de beroepscode. Deze beoogt de belangen van de cliënt veilig te stellen. Daarom is er uitdrukkelijk in vermeld, dat de hulp aan de cliënt de eer-

ste plicht van de maatschappelijk werker is. Daarbij staat het zelfbeschikingsrecht van de cliënt en de zwijgplicht van de maatschappelijk werker voorop. Tegelijk wordt in de code echter erkend, dat de maatschappelijk werker werkt in dienst van een instituut tegenover welks leiding hij verantwoordelijk is, echter met behoud van zijn zwijgplicht t.a.v. feiten uit het persoonlijke leven van zijn cliënt. De code voorziet in de mogelijkheid van de instelling van een tuchtcollege.

tevredenheid van Marga Klompé, minister van Maatschappelijk Werk. Zij meldt bij de presentatie: 'We moeten af van de gedachte dat een maatschappelijk werkster een vriendelijke, maar halfzachte juffrouw is die binnen pleegt te gaan in krotten waar a-sociale gezinnen wonen.'

De auteur van deze allereerste code, mr. Bertje Jens, schrijft bij de introductie van de code in het vakblad *TMW*: 'Het uitgangspunt hiervoor is dat degene die hulp vraagt zich in een kwetsbare, naar

afhankelijkheid tenderende positie plaatst, en dat daarom behoeft te zijn aan een bescherming van zijn positie door uitdrukkelijk geformuleerde regels. (...) Hij stelt vitale belangen in handen van een ander, wiens functioneren zich, omdat hij door een bepaalde deskundigheid wordt gedirigeerd, aan zijn beoordeling onttrekt. De waarborg voor zijn veiligheid in deze relatie ligt niet in zijn eigen voor zichzelf op kunnen komen, maar in de betrouwbaarheid van degene, in wiens handen hij zijn belang gesteld heeft. Vandaar de behoefte om deze waarborg te binden aan bepaalde gedragsregels, waarbij de beroepsgroep toeziet op nakoming.' De angst dat de code sociaal werkers zou belemmeren blijkt ongegrond, de praktijk leert dat de code de professionele autonomie eerder vergroot. Dat wordt vooral zichtbaar als in 1974 maatschappelijk werker Julius van der Werf door de politie wordt gearresteerd omdat hij twee weggelopen kinderen op een geheim adres onderdak heeft verschaft. In zijn rechtszaak beroept hij zich op de beroepscode, waarna de rechter hem vrij spreekt.

Accenten verleggen

In 1984 bezint de sectie maatschappelijk werk van de Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers (waarin de *nvmw* inmiddels is opgegaan) zich tijdens een landelijke studiedag op de code, tuchtrecht en beroepsbescherming. Ontwikkelingen in en buiten het maatschappelijk werk maken het noodzakelijk om accenten te verleggen. De autonomie van professionals komt onder druk te staan door eisen van het management en/of de overheid. Ook moet er anders worden nagedacht over vertrouwelijkheid, informatie-uitwisseling, geheimhouding, spreekrecht en spreekplicht binnen de interdisciplinaire samenwerking rond bijvoorbeeld kindermishandeling. Binnen de *nvmw* speelt een verbreding van de kerntaken dan alleen (psycho-sociale) hulpverlening. Dat laatste punt leidt tot de aanpassing van het eerste artikel van de code, die uiteindelijk in 1990 door de leden wordt aanvaard. De centrale waarde van hulpverlening krijgt een algemenere formulering: de

de Volkskrant, 13 november 1961

maatschappelijk werker bevordert het tot zijn recht komen van de cliënt in zijn sociaal functioneren. Latere herzieningen in 1999 en 2010 scherpen met name artikelen rond vertrouwelijkheid en (digitalisering van) dossiers aan.

Over de beroepscode is permanent gediscussieerd binnen de beroepsvereniging, zoals blijkt uit dit nummer van *NOW Nieuws* uit 1986.

Op 12 oktober 1984 bezint de sectie maatschappelijk werk van de *now* zich op de beroepscode, tuchtrecht en beroepsbescherming.

Gezamenlijke beroepscode

Vanaf de eeuwwisseling ontwikkelen steeds meer beroepsvarianten in het sociaal werk een eigen beroepscode, in navolging van de maatschappelijk werkers. Het bestaan van verschillende codes hoeft op zichzelf geen probleem te zijn, mits zij geen blokkades tot samenwerking oproepen. De variatie blijkt in de praktijk echter wel verwarring op te leveren. Professionals weten bijvoorbeeld niet welke zij moeten hanteren wanneer ze op meerdere terreinen werkzaam zijn en in hoeverre de codes van andere beroepsvarianten met hun eigen code overeenkomen.

De *nvmw* heeft zich in 2015 omgevormd tot een brede Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (*bpsw*). En ook het hoger beroepsonderwijs heeft zich sinds 2017 ontwikkeld tot brede opleidingen voor sociaal werk, met verschillende profielen. Al met al genoeg aanleiding om tot een gezamenlijke en breed gedragen beroepscode te komen voor alle beroepsvarianten in het sociaal werk. Met het vele voorwerk dat in de loop van de geschiedenis al verricht is, verloopt het proces van samenvoeging en harmonisering van de verschillende codes vlot. Na verschillende rondes van onderzoek en raadpleging wordt de nieuwe beroepscode voor professionals in sociaal werk door de leden in 2021 aangenomen om van kracht te worden op 1 januari 2022. Voor het eerst in de geschiedenis en bijna op de kop af 60 jaar na de eerste code gaan alle professionals in sociaal werk – in al haar varianten – uit van dezelfde beroepsethische beginselen.

